

Coşkun Can Aktan (ed.), Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara:
Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002.

GELİR DAĞILIMINDA ADALET(SİZ)LİK VE GELİR EŞİT(SİZ)LİĞİ: TERMİNOLOJİ, TEMEL KAVRAMLAR VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Coşkun Can Aktan ve İstiklal Yaşar Vural

1. GİRİŞ

Bu bölümde gelir dağılımı (income distribution) ve gelir eşitsizliği (income inequality) konusunda temel kavramlar ortaya konulmakta ve gelir dağılımını belirleyen etkenler incelenmektedir. Daha sonra da gelir dağılımında adaletsizlik ve gelir eşitsizliklerinin ölçülmesinde geliştirilmiş başlıca yöntemler ele alınmaktadır.

2. TERMİNOLOJİ

Gelir dağılımı, bir ülkede belirli bir süre içinde üretilen ulusal hasıla veya gelirin bireyler, gruplar veya üretim öğeleri arasında dağılımı olarak tanımlanabilir. Gelir dağılımının başlıca türleri şunlardır:

- i. **Fonksiyonel gelir dağılımı**, ulusal gelirin üretilmesine katkıda bulunan çeşitli üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payı, yani milli gelirin ücret, faiz, rant ve kar arasındaki dağılımını ifade eden bir kavramdır. milli gelirin farklı sosyal sınıflar arasında nasıl dağıldığı konusunda bilgi edinmeyi mümkün kılan bu dağılım türünde ulusal gelir üretime katılan üretim faktörleri sayısı kadar parçalara ayrılır. İkili ayrıma göre ulusal gelirin emek ve mülk gelirlerinin toplamından oluştuğu varsayılırken Klasik iktisatçılar üretim faktörlerini üç gruba ayırırlar ve üç gelir grubunun varlığını savunurlar. Buna göre toprak sahipleri rant gelirine, sermayedarlar kar gelirine ve emekçiler ücret gelirine hak kazanırlar. Fonksiyonel gelir dağılımı, sosyal tabakaların kendi içlerinde büyük farklılıkların olması nedeniyle, çeşitli sosyal tabakaların milli gelirden aldıkları paylar konusunda ancak kaba hatlarıyla bir bilgi sağlayabilir.

- ii. **Kişisel gelir dağılımı**, milli gelirin kişiler ve tüketici birimleri (aileler) arasındaki dağılımını gösterir. Kişisel gelir dağılımında önemli olan elde edilen gelirin kaynağı ve bileşimi değil, miktarıdır. En yüksek ve en düşük gelir grupları arasındaki farklar (eşitsizlik derecesi) ve bu eşitsiz dağılıma yol açan mekanizmalar incelenir. Bu dağılımda ülke nüfusu genelde beş eşit gruba ayrılır. Nüfusun % 20'sini temsil eden her bir gruba düşen ulusal gelir hesaplanarak hane halkının yüzde dağılımı ile gelirin yüzde dağılımı karşılaştırılır. Hane halkının toplumun hangi kesimlerini temsil ettiği belli olmadığından sermaye sahipleri, emekçiler ve çiftçiler gibi toplumu oluşturan farklı sınıflar arasında tarafsız bir dağılımı öngörür.
- iii. **Sektörlere göre gelir dağılımı**, çeşitli üretim sektörlerinin sosyal hasıladan aldıkları payları gösterir. Başka bir ifadeyle, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin ulusal gelirden aldıkları payları, bunların uzun vadedeki seyirlerini, ulusal gelir dağılımındaki değişikliklerin hangi sektörlerin lehine ya da aleyhine geliştiğini ortaya koyar.
- iv. **Bölgesel gelir dağılımı**, bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan kişilerin ulusal gelirden ne oranda pay aldıklarını gösterir. Bu gelir dağılımı bir ülkenin gelişmiş ve az gelişmiş bölgeleri arasındaki farklılıkları tespit etmeye yarar.

Yukarıda belirtilen dört farklı gelir dağılımı türünün her biri açısından "**birincil dağılımı**" ve "**ikincil dağılımı**" ayrımının yapılması da mümkündür. Birincil dağılımda, belirli bir dönem süresince piyasa sürecinin meydana getirdiği gelir dağılımı, ikincil dağılımda ise, devletin piyasa mekanizmasının işleyişine çeşitli araçlarla yaptığı müdahaleler sonucunda oluşan gelir dağılımı söz konusudur.

3. GELİR DAĞILIMINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Gelir dağılımı, belirli bir yoksulluk sınırı altında kalan kişi ya da hane halkının dağılımından daha ziyade nüfusun tümüne ait dağılımı belirlediği için yoksulluktan daha geniş bir kavramdır. Ancak, gelir dağılımı ve yoksulluk birbirleriyle yakından alakalı kavramlardır. Belirli bir gelir düzeyinde gelir dağılımındaki eşitsizlik ne kadar artarsa yoksulluk içinde yaşayan kişilerin oranı da o ölçüde artar. Bu nedenle gelir dağılımını (eşitsizliğini) belirleyen temel faktörler incelendiğinde aynı zamanda yoksulluğun belirleyicileri de ele alınmış olur.

Doğal ya da insan yapımı afet ve felaketlerin belirli kişi ve gruplar üzerinde geçici bir süre için açlık, kıtlık ve yoksulluğa neden olan etkileri bir yana

birakılırsa gelir dağılımı (eşitsizliği) ve yoksulluk üzerinde önemli etkilere sahip olan faktörleri dört ana başlık altında toplamak mümkündür: yapısal faktörler, sosyal norm ve düzenlemeler ile kamu politikaları (Tanzi, 1998). Burada yapısal faktörler ile sosyal norm ve düzenlemeler ele alınacak kamu politikaları ise ayrı bir başlık altında incelenecektir.

3.1. Yapısal Faktörler

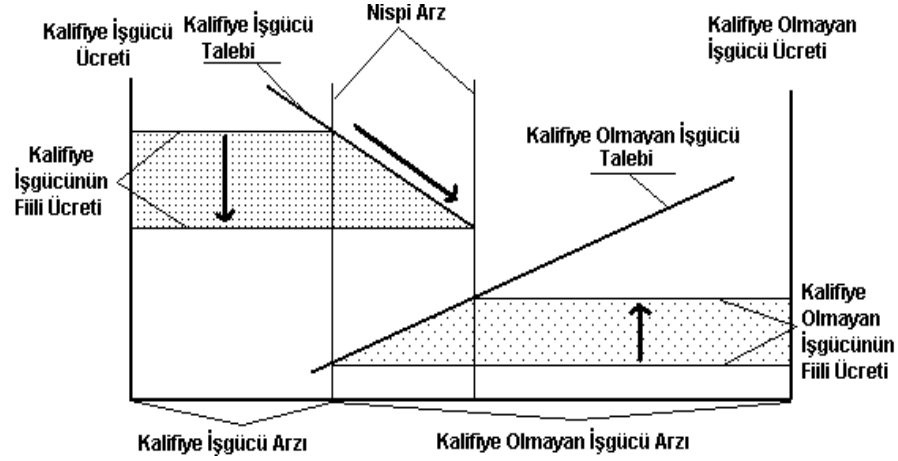
Gelir dağılımını belirleyen faktörler birincil dağılımı belirleyen faktörler ve ikincil dağılımı belirleyen faktörler olmak üzere iki ana başlık altında da toplanabilir. Burada piyasa sürecinin oluşturduğu gelir dağılımını belirleyen unsurlar üzerinde durulacaktır.

3.1.1. Emek Piyasasında Arz-Talep Dengesi

Tam rekabet koşulları altında kişilerin elde ettikleri kazançlarındaki değişiklikler arz-talep dengesi neticesinde belirlenir. Belirli bir emeğin gerçekleştirdiği hizmete olan talep arza göre daha fazla artarsa o emek grubundakilerin elde ettikleri gelirler artar; aksi halde ise azalır.

İşgücü, kalifiye olan ve olmayan işgücü olarak kabaca iki grup altında toplanabilir. Kalifiye olma, eğitim süreci boyunca elde edilen yetenek ve beceriler, çalışma yaşamı boyunca edinilen tecrübeler ve yapılan işle alakalı özel yetenekler şeklinde değerlendirilebilir. Kalifiye olan ya da olmayan işgücünün aldığı ücret verimlilikleri ile doğrudan alakalıdır. İşgücünün verimliliği ise mevcut üretim teknolojisine ve bu işgücünün arzına bağlıdır (Şekil 4).

Şekil- 4. : İş Gücü Piyasası

Kaynak: Snower (1998), ss.78-80.

Nispi arz eğrisi işgücünün kalifiye olan ve olmayan işgücü olarak ikiye ayrıldığını göstermektedir. Kalifiye işgücü piyasası şeklin sol yanında yer almakta ve kalifiye işgücü talebi soldan sağa ve aşağıya doğru bir eğim izler. Başka bir ifadeyle kalifiye işgücü ücreti azalınca bu işgücüne olan talep artar. Kalifiye işgücü arz ve talebinin kesiştiği yerde kalifiye işgücünün fiili ücreti ortaya çıkar. Şeklin sağ tarafında ise kalifiye olmayan işgücü piyasası yer almaktadır. Kalifiye olmayan işgücü talebi sağdan sola ve aşağı doğru bir eğilim gösterir ve kalifiye olmayan işgücü arzı nispi arz eğrisi ile gösterilmektedir. Benzer bir şekilde kalifiye olmayan işgücünün fiili ücreti arz ve talebin kesiştiği yerde oluşur.

Kalifiye işgücü arzında meydana gelen bir artış kalifiye işgücü ücretlerini aşağıya doğru çekecek, kalifiye olmayan işgücü arzındaki bir düşüş ise kalifiye olmayan işgücü ücretlerini artıracaktır. Her iki türden işgücünün talepleri arasındaki farklılıklar artarsa kalifiye işgücü ücretlerinde ılımlı bir artış, kalifiye olmayan işgücü ücretlerinde ise bir azalma meydana gelir. Kalifiye işgücü talepte meydana gelen bu artışlar nedeniyle görece daha fazla gelir elde edeceğinden gelir dağılımı zamanla kalifiye işgücü lehine değişecektir. Kalifiye işgücü talebinin artmasına yol açan temel unsurlar üç ana başlık altında toplanabilir: globalleşme, teknolojik değişim ve sanayi sektörünün görece ağırlığının ortadan kalkması.

3.1.2. Üretim Faktörlerinin Dağılımı

Ulusal gelirin milli hasılanın üretimine katkıda bulunan üretim faktörlerine ödenen gelirlerin toplamı olarak tanımlarsak üretim faktörlerine sahip

olmayanların herhangi bir geliri elde etmeleri de söz konusu olamaz. Başka bir ifadeyle, gelir elde etmenin temel koşulu üretim faktörlerine sahip olmak ve bunları fiilen üretimde kullanmaktır. Ulusal gelirin, emek ve servet gelirlerinin toplamından oluştuğunu varsayarsak gelir dağılımını belirleyen asli unsurların şunlar olduğunu görürüz: Emeğin dağılımı, servetin dağılımı ve faktör fiyatları.

i. **Emeğin dağılımı:** Emeğin yetişkinler arasında dağılımında eşitsizlikler bulunmaktadır. Bu eşitsizliğin temel nedenleri şunlardır (Baumol ve Blinder: 1988:830):

- **Kişisel kabiliyet farkları.** Tüm insanlar farklı kabiliyetlere sahiptirler. Üstün kabiliyete sahip olan kişilerin gelir elde etme konusundaki maharetleri daha yüksektir. Hangi kabiliyetlerin gelir elde etme başarısını artırdığı konusu tartışmalı olmakla birlikte okulda ve eğitimde başarılı olmak, zeki olmak, girişimci ve yenilikçi bir ruha sahip olmak ve sağlıklı olmak elde edilen gelirleri artıran nitelikler arasında en önemlileridir.
- **Çalışma koşullarındaki farklılıklar.** Bazı kişiler daha fazla gelir elde etmek amacıyla gönüllü olarak daha fazla süre ile çalışabilirler veya bazı meslek ve işlerde emek son derece önemli olabilir. Öte yandan, bazı işler diğerlerine kıyasla daha tehlikeli veya istenmeyen işler olabilir. kişilerin bu tip işlerde çalışmasını sağlamak için bazı teşvikler verilebilir. Sonuçta, çalışma koşullarındaki bu tip farklılıklar elde edilen gelirlerde farklılığa yol açabilir.
- **Risk almadaki farklılıklar.** Bir çok kişi parasını tehlikeli ve riski çok işlere yatırarak yüksek bir gelir elde ederken diğerleri risk almaktan kaçınırlar. Bu durum da gelir farklılığının ortaya çıkmasını sağlayan nedenlerden biridir.
- **Alınan eğitimdeki farklılıklar.** Beşeri sermayeye yapılan yatırımlar gelir dağılımı eşitsizliğini azaltma konusunda son derece önemli bir role sahiptir. Eğitim düzeyi kişiler arasındaki gelir farklılıklarının en önemli nedenlerinden birisidir.
- **İş tecrübesi.** Daha fazla tecrübeye sahip olan ve daha fazla kalifiye olan işçiler daha fazla gelir elde ederler.
- **Şans.** İnsanların kontrol edemedikleri bazı faktörler ve rastlantılar zengin ya da yoksul olmalarına yol açabilir. Örneğin, su bulmak

amacıyla tarlasında kuyu açan biri petrol bulduğu için zengin olabilirken kendisinin meydana getirmediği bir durgunluk nedeniyle bir inşaat işçisi işsiz kalabilir.

Fırsat eşitliği ücret gelirlerinin eşitlenmesine olumlu katkı sağlayabilir ancak fırsat eşitliği büyük ölçüde sağlansa bile emekçinin kişisel becerisi, yaşadığı kent, işgücünün uzun ya da kısalığı, işinde tek adam oluşu ve benzeri nedenlerle ücret gelirleri mutlak anlamda eşit olamaz. Eğitim yoluyla yüksek ücretli işkollarına ve mesleklere yönelik emek arzının artırılması halinde ücretler arasındaki farklar azalabilir. Ancak yüksek ücretli işler yüksek becerileri gerektirir ve bu becerileri elde etmek son derece zahmetli ve maliyetlidir. Bu nedenle arz yönünden kısıtlamalar azaltılsa dahi farklı işlerin farklı vasıflarda emeği gerektirmesi ve işgücünün aynı kalifiyeye sahip olmasındaki zorluklar nedeniyle emeğin vasfının dağılımında eşitsizlikler var olmaya devam edecek ve emek gelirleri arasındaki eşitsizliği oluşturmaya devam edeceklerdir. Uzun vadede eğitimde fırsat eşitliği ne kadar artarsa bu eşitsizlik de o ölçüde azalacaktır.

ii. Servetin dağılımı: Servet dağılımı, tüketici karar birimleri arasındaki gelir dağılımını da etkileyebilir. Zira, sahip olunan servet ve bu servetlerden elde edilen gelirlerin mevcut dağılımı farklı kişi ve grupların elde edecekleri gelirler arasında önemli farklılıkların oluşmasına yol açmaktadır. Üstelik servet dağılımı vasıflı emek dağılımına kıyasla daha eşitsiz bir dağılımdır. Az sayıdaki tüketici birimi özel servetlerin çok büyük bir kısmını elinde bulundurmaktadır. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri emeğin vasıflarının artırılabilmesi olanağı sınırlı iken servet edinmenin sınırsız olmasıdır. İkinci olarak, gelirlerin tamamı çalışılarak elde edilmemektedir. Gelir getiren servet önemli bir gelir kaynağıdır ve servetlerin büyük bir kısmı miras olarak edinilmiştir. Miras olarak edinilen tek servet türü mali nitelikte olan servet değildir, beşeri sermaye de miras olarak edinilir. Bu kalıtım yoluyla edinilen bir mirastır. Aradaki bağlantı tam ve kesin olmasa da zeki ve yetenekli ebeveynlerin çocuklarının da zeki ve yetenekli olma ihtimali yüksektir. Öte yandan, servet sahibi olan ve iyi yetişmiş ebeveynler çocuklarını iyi yetiştirmekte ve onların iyi eğitim almalarını sağlamaktadırlar, yani mali servetlerinin yanı sıra beşeri servetlerini de çocuklarına aktarmaktadırlar.

iii. Faktör fiyatları: Faktör fiyatları ile kastedilen ücret, faiz, rant ve kar gibi üretim faktörleri fiyatlarıdır. Faktörler düşük fiyatlı mesleklerden yüksek fiyatlı olanlara doğru hareket etme eğilimindedirler. Fiyatların düşük olduğu sektörlerde arz edilen miktarlar azalacaktır ve neticede ortaya çıkan bu eksiklik fiyatları yükselmeye zorlayacaktır. Fiyatların

yükseldiği mesleklerdeki faktör arz miktarları yükselecek ve sonuçta ortaya çıkan fazlalık faktör fiyatlarını azalma yönünde zorlayacaktır. Bu hareket transfer için bir güdü kalmayana dek, yani faktör fiyatları eşitlenene kadar sürecektir. Faktör fiyat farklılıkları iki farklı tipe ayrılabilir:

- **Dinamik farklılıklar.** Faktör fiyatlarında meydana gelen bazı farklılıklar geçici bir dengesizlik durumu ortaya koyar. Bir endüstrinin büyümesi ve bir başkasının küçülmesi durumunda ortaya çıkan bu tip farklılıklar faktörlerin yeniden dağılımına yol açarlar ve bu yeniden dağılım bir süre sonra farklılıkları ortadan kaldıracak yönde bir etkide bulunur. Bu sürecin ne kadar zaman alacağı faktörlerin bir endüstriden diğerine hareket kolaylığına, yani faktör akışkanlık derecesine bağlıdır.
- **Denge farklılıkları.** Bazı faktör fiyatı farklılıkları kendilerini ortadan kaldıracak kuvvetleri ortaya çıkarmaksızın dengede kalmaya devam edebilirler. Denge farklılıkları faktörlerin kendi içlerindeki farklılıklara (arazilerin veriminin farklı olması, emeğin yeteneğinin farklı olması), beceri elde etme maliyetindeki farklılıklara ve farklı faktör kullanımının parasal olmayan avantajlarındaki farklılıklarla alakalıdır.

Hangi tür faktör fiyatı farklılığı meydana gelirse gelsin, tüketici birimler arasındaki gelir dağılımını fiyatı değişen faktörün lehine ya da aleyhine değiştirir.

3.1.3. Enflasyon ve İktisadi Krizler

İstikrarsız bir ekonominin göstergesi olan enflasyon gelir dağılımında eşitsizliğe yol açan temel unsurlardan biridir. Sermaye gelirleriyle emek gelirleri arasında emek aleyhine dengesizliğe yol açan en önemli araçlardan biri enflasyondur (Bulir ve Gulde: 1995). Enflasyon, gelir dağılımı üzerinde lineer olmayan bir etkiye sahiptir: yüksek enflasyon gelir dağılımındaki eşitsizliği önemli ölçüde artırır; ancak, enflasyon oranının aşağı çekilmesi gelir dağılımında doğrudan doğruya bir iyileşmeye yol açmaz. Öte yandan, enflasyon gelir dağılımı üzerinde tersine artan oranlı bir vergi ile benzer etkilere sahiptir. Yüksek gelire sahip kesimler enflasyon karşısında genellikle kendilerini iyi koruyacak imkanlara sahiplerken enflasyon sabit gelirli kişiler üzerinde son derece kötü etkilere sahiptir (UNDP, 1999).

Yüksek enflasyon, iktisadi krizlerin gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına yol açtığı tek kanal değildir. İktisadi krizler, milli paranın değer yitirmesi, işsiz kalma, iflas etme ve benzeri yollarla gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Krizlerin ortaya çıkardığı iktisadi ve sosyal

şokların olumsuz etkilerini hafifleten veya ortadan kaldıran sosyal güvenlik ağlarının genellikle yetersiz olduğu Gelişmekte Olan Ülkeler’ de iktisadi krizlerin etkisi daha fazla olmaktadır. Bu durumda emekçiler üç seçenekle karşı karşıya kalmaktadırlar: daha düşük bir ücreti kabul etme, enformel sektöre kayma veya işsiz kalma. Her üç halde de gelir dağılımı olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu tip krizler sonrası en fazla etkilenen kesimler en marjinal durumda olanlardır: işsizler, yaşlılar ve yoksullar (UNDP, 1999:367).

İktisadi krizleri ortadan kaldırmak için uygulamaya konulan istikrar ve uyum programları da gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Zira, bu programlar kişilerin tüketimlerinin azalmasına yol açan daraltıcı para ve maliye politikalarını yürürlüğe koyarlar. Öte yandan, milli paranın değer yitirmesi reel ücretleri baskı altına alır. Çalışan kesimler, bir yandan ücretlerin dondurulması, istihdam olanaklarının kısıtlanması ve ücret dışındaki menfaatlerdeki kesintilerden etkilenirken; diğer yandan, sübvansiyonların kamuya olan yükünün azaltılması ve kamu açıklarının kapatılması amacıyla kamu kesimince üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki artışla yüz yüze kalırlar. Sonuçta, bu tip uygulamalar gelir dağılımındaki eşitsizliği doğal olarak artırır.

3.1.4. Eğitim Düzeyi

Geçmişte tarım kesiminin ekonomide ağırlıklı bir yere sahip olduğu bir çok Gelişmekte Olan Ülke’ de toprak sahibi olma gelir dağılımının en önemli belirleyicisi konumundaydı. Günümüzde toprak artık önemli bir üretim faktörü değildir ve kentleşmenin, sanayileşmenin ve hizmet üretiminin artması sonucu gelir dağılımındaki eşitsizliğin temel nedeni olma özelliğini önemli ölçüde kaybetmiştir. Öte yandan, ekonomilerin gittikçe artan oranda dışa açılması ve dış ticaret engellerinin önemli ölçüde azaltılması sonucu rekabetin artması ve şirketlerin piyasalarda tekel oluşturma güçlerinin aşınması nedeniyle eşitsizlik unsuru olarak tekelleşme de eski önemini sürdürememektedir.

Günümüzde beşeri sermaye en önemli üretim faktörü konumundadır. Eğitim alanındaki eşitsizlikler gelir dağılımındaki eşitsizliklerin ortaya çıkmasına yol açan unsurların başında gelmektedir. Arazi ve fiziki sermaye gibi üretim faktörlerinde herhangi bir kişinin sahip olabileceği miktar konusunda herhangi bir sınır söz konusu değilken bir kişinin sahip olabileceği bilgi konusunda doğal bir sınır bulunmaktadır. Bu nedenle, toplumun eğitim düzeyi arttıkça gelir dağılımındaki eşitsizlik de o ölçüde azalma eğilimine girecektir.

3.2. Sosyal Norm ve Düzenlemeler

Gelir dağılımları ve yoksulluk üzerinde doğrudan ya da dolaylı yollardan etkide bulunan çok sayıda sosyal norm ve düzenleme bulunmaktadır.  lkeden ülkeye farklılıklar gösteren bu tip norm ve düzenlemelerden gelir dağılımları üzerinde önemli etkilere sahip olanlar Şunlardır (Tanzi, 1998):

- i. **Kira sözleŐmeleri.** Gayrimenkul mülkiyetinin k c k bir azınlık elinde yođunlaŐtıđı ve kiralar üzerinde kamusal denetimin söz konusu olmadığı ülkelerde gelenekler kira sözleŐmelerinde etkili olmaktadır ve özellikle tarım arazilerinin kiralanmasında yaygın olarak uygulanan "yarınlık sistemi" tarımsal gelirlerin dağılımlarını belirlemede önemli bir role sahip olmaktadır.
- ii. **İŞ sözleŐmeleri.** Kore ve Japonya gibi Asya  lkelerinde çalışma yaŐamındaki gelenekler gereği işçiler yaşam boyu istihdam garantisi ile iŐe alınmakta ve iktisadi durgunluk dönemlerinde bile iŐten çıkarılmamaktadır. Bu gelenek zımnı ve h k met dışı bir sosyal güvenlik sistemini yürürlüğe koymakta ve gelir dağılımları üzerinde olumlu etkiler meydana getirmektedir.
- iii. **Evlilikle ilgili kurum ve normlar.** eyizlerin değerini, eŐ seçimini, evlilik masraflarını, evlilik yaŐını, düğünde verilen hediyeleri belirleyen ve etkileyen gelenekler gelir ve servetin dağılımları üzerinde çok önemli etkilere sahiptir. Zenginın zenginle yoksulun yoksulla evlendiği ülkelerde gelir dağılımlarının uzun yıllar deđiŐmeden kalma olasılığı vardır. ModernleŐme ve globalleŐmenin bu gelenekler üzerinde meydana getirdiği değişimler gelir dağılımlarını olumlu yönde etkileyecek niteliktedir.
- iv. **Miras ile alakalı kural ve gelenekler.** Geleneksel toplumlarda beşeri sermayeye kıyasla servet ve servetin miras yoluyla sonraki kuŐaklara aktarılma biçimi gelir dağılımlarındaki eşitsizliğin önemli bir belirleyicisidir. Bazı toplumlarda mal ve mülkün yanı sıra "sosyal sermaye" de miras olarak sonraki kuŐaklara aktarılabilir. Aile adı, bu adın itibar ve Őhreti, aile bağlantıları ve ailenin toplumdaki mevki sosyal sermayeyi oluŐturmaktadır. Sosyal sermaye açısından avantajlı konumda olanlar daha yüksek gelir elde etme olanağına sahip olabilmektedir.

Mevcut sosyal normlar kamusal karar ve düzenlemeler yoluyla deđiŐebileceđi gibi globalleşme ve önemli iktisadi geliŐmeler de bu normları deđiŐtirebilir. ModernleŐme emeğin mobilitesinin artmasına yol açmaktadır. Bu durum ise evlilikle ilgili kurum ve normları deđiŐtirmektedir. Evlilikte mal ve mülk sahibi olma ve eyizin değerli

olması yerine beşeri sermayenin niteliği belirleyici olmaktadır. Örneğin, iyi eğitilmiş kişiler yine iyi eğitilmiş olanlarla evlenmektedirler. Bu eğilim ise gelir dağılımındaki eşitsizliğin azalmasına yol açan yeni normların oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

3.3. Globalleşme

Globalleşme olarak adlandırılan süreçte ülkeler dünya ekonomisine gittikçe daha fazla entegre olmaktadır. Bu entegrasyonda mal ve hizmetlerin yanı sıra teknolojiler, finansal akımlar, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, göç eden emek, bilgi ve kültürel akımlar önemli göstergelerdir. Bu süreçle birlikte sosyal ilişkiler, ulusal sınırlar, zaman ve mesafe gibi kısıtlamaların etkisinden uzakta oluşmaktadır.

Globalleşme süreci, ticaretin ve yatırımın önündeki engellerin kaldırılması sürecini de beraberinde getirmektedir. Bu eğilim uluslararası sınırları aşma yeteneğine sahip olan gruplar lehine gelir dağılımını değiştirir. Sermaye sahipleri, yüksek vasıflı işçiler ve kaynaklarını talebin en çok olduğu yerde arz etme imkanına sahip olan kesim bu gelişme sonucunda refahını artırırken vasıfsız veya az vasıflı işçiler ile orta düzeydeki yöneticilere yönelik talep daha esnek bir hale geldiğinden, başka bir ifadeyle, çalışan nüfusun geniş katmanları tarafından sunulan hizmetler milli sınırlar ötesindeki insanlarca kolayca ikame edilebilir bir hale geldiğinden, bu kesim refah kaybı ile karşı karşıya kalmaktadır (Rodrik, 1997:19). İşçilerin ikame edilebilirliğinin artması, bu kesimi ücret dışı maliyetlerin daha büyükçe bir kısmını üstlenmek, ücretler ve çalışma koşulları açısından daha büyük bir güvensizlik ve istikrarsızlık ile karşı karşıya kalmak ve pazarlık güçlerinin azalması sonucunda daha düşük ücretler ve ödenekler almak zorunda bırakmaktadır.

Globalleşme, hükümetlerin sosyal güvenlik sağlamasını gittikçe zorlaştırmaktadır. Ekonomilerin dış ticarete açıklığıyla sosyal güvenlik talebi arasında pozitif bir korelasyon bulunmaktadır. Ancak, yabancı yatırımcıları çekmek için dış ticarete yönelik korumacı uygulamaları gevşetmek ve vergi rekabetine girişmek zorunda kalan hükümetlerin, vergi tabanında meydana gelen erimeye bağlı olarak, vergi toplama yeteneklerinde azalma meydana gelir. Bu durum ise hükümetlerin eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerini yerine getirmede güçlüklerle karşılaşmalarına yol açar. Bu süreç, neticede, geniş halk kitlelerinin yoksullaşması ve yoksulluk riski ile karşı karşıya kalmasına ve gelir dağılımının bozulmasına yol açar.

Globalleşme, genel olarak, istihdam olanaklarını artırmaktadır. Ancak düşük vasıflı işçilerin refahını son derece olumsuz bir şekilde etkileyecek gelişmelere

de yol açmaktadır. Bu tip gelişmelere yol açacak iki gösterge bulunmaktadır. Bunlardan birincisi vasıflara göre ücret farklarının genişlemesi; ikinci gösterge ise, emek piyasasının gittikçe daha az istikrarlı ve daha az güvenilir bir hale gelmesidir (Rodrik, 1997). Sonuçta, kazançlar ve çalışma saatlerinde daha yüksek kısa dönemli değişkenlikler ve vasıflı işçiler arasındaki eşitsizlikler artmakta ve ortaya çıkan istikrarsızlık düşük vasıflı işçilerin yaşam standartlarının kötüleşmesine yol açmaktadır. Geleneksel sektörlerde işlerini kaybedenlerin büyüyen ve gelişen sektörlerde iş bulabilmeleri mümkün olsa da bu ancak vasıflı işçiler için güçlü bir ihtimaldir. Öte yandan, istihdam coğrafi ve sektörel açıdan yoğunlaşmışsa özellikle vasıfsız işçilerin iş bulabilme imkanı azalır ve bu durum yoksulluk ve eşitsizliği artırabilir.

Globalleşme, dış ticareti ve dolayısıyla iktisadi büyümeyi artırır. İktisadi büyümenin artması ile birlikte iç ve dış piyasalara erişim olanağı artacağından verimlilik ve elde edilen ortalama gelir artar; ancak, gelir elde etme olanaklarının yetersizliği nedeniyle yoksul kesim bu artıştan diğerleri kadar yararlanamaz. Bu nedenle globalleşme, hem yurt içinde hem de ülkelerarasındaki gelir farklılıklarını artırabilir.

Globalleşme, iyi yönetilirse bu süreç sonucunda yaratılan servet ve gelir imkanları milyonlarca yoksulun bu durumdan kurtulmasına imkan sağlayabilir. Kötü yönetilmesi halinde ise marjinalleşme ve güçsüzlük ile yoksulluk ve gelir eşitsizliğini artırabilir.

3.4. Teknolojik ve Organizasyonel Değişim

Teknolojik gelişme ve değişim kalifiye işgücünün verimliliğinde artışlara yol açacağı için bu türden işgücünün lehine sonuçlar doğurur. Yalnızca kalifiye işgücü teknolojik gelişmelerden avantaj elde etme olanağına sahiptir. Yaygın teknolojik değişiklikler (robot teknolojisi v.b.) kalifiye olmayan işgücünü olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Sanayileşmiş ülkelerde örgütsel anlamda bir devrim söz konusudur. Bu değişimin asıl unsurlarını üretimin, işin, ürün dizaynının, planlamanın ve şirketlerdeki otoritenin örgütlenmesindeki değişiklikler meydana getirmektedir. Örgütsel değişimler de gelir dağılımının yapısı üzerinde etkili olmaktadır. Örgütsel değişime yol açan temel faktörler şunlardır:

- i. **Fiziki sermayede meydana gelen değişim:** Son zamanlarda fiziki sermayede, bu tip sermayeye sahip olanların gelir dağılımını kendi lehlerine çevirmelerine yol açacak, önemli bir değişim söz konusudur. Çok amaçlı makineler, programlanabilir imalat ekipmanları, bilgisayar destekli

dizayn ve imalat gibi yenilikler farklılaşmış ürünlerin kitlese düzeyde ve daha az maliyetle üretilebilmesini sağlamaktadır. Makinelerin çok boyutlu görevleri ifa edebilmeleri ve daha yetenekli bir hale gelmeleri bu makineleri kullananların da daha yetenekli olmasını gerektirmekte ve bu tip yeteneklere sahip olan çalışanlara avantaj sağlamaktadır.

- ii. **Enformasyon teknolojisindeki değişim:** Enformasyon teknolojisinde son zamanlarda meydana gelen değişiklikler bilgiyi yöneticilerden işçilere, firmalardan tedarikçilere ve üreticilerden tüketicilere doğru aktarmaktadır. Günümüzde bir çok yönetici ve işçi dizayn sorunları, üretimdeki darboğazlar, girdilerin tedariki, müşteri talepleri ve diğer bir çok iş açısından daha fazla ve tam zamanında bilgi sahibidir. Üretimde rol alan unsurlar içerisinde üst düzey yöneticilerin dışında kalanların daha fazla ve daha değerli bilgilere sahip olma olanaklarının artması ikinci grubun elde ettiği gelirleri artırmakta ve gelir dağılımını olumlu yönde etkilemektedir.
- iii. **Beşeri sermayedeki değişim:** Eğitim ve öğretim sistemlerinin gelişmesi ve genç neslin daha iyi bir eğitim görmeye başlaması kalifiye işgücü arzını tedricen artırmaktadır. İyi eğitim belirli bir alanda uzmanlaşmayı artırmanın yanı sıra belirli ürünlerin üretiminde daha üretken ve beceri sahibi olmayı gerektirdiği için daha iyi eğitim almış kişilerin gelirleri artmaktadır.
- iv. **İşçi ve tüketicilerin tercihlerindeki değişim:** İnsanlar beceri düzeyi daha yüksek ve çok yönlü bir beşeri sermayeye sahip olunca çalışma yaşamlarındaki tercihlerinde değişiklikler meydana gelmektedir. Eğitimli işçiler, eski tip tekrara dayanan sıkıntı verici meslekler yerine inisiyatif alabilecekleri, yaratıcılıklarını gösterebilecekleri ve karar alma yetkisine sahip olabilecekleri değişken yapıdaki işleri tercih etmektedirler. Tüketicilerin ürün çeşitliliğine önem vermeleri ve tüketici tercihlerine dayalı standart ve seri üretim olmayan ürünlerin üretilmesi zorunluluğu bu tercihi güçlendirmekte ve örgütsel yapıyı değişime zorlamaktadır. Çok yönlü beceriye sahip olan ve bu becerilerini uygulamaya koyma imkanına sahip olan çalışanlar daha fazla gelir elde etme olanağına sahip olmaktadır.

Örgütsel değişim, çalışma hayatında gerekli olan becerileri yeniden tanımlamaktadır. Yeni yapıda, kalifiye olmak çeşitli görevleri çok boyutlu olarak yapabilmeyi, yeni görevleri çabucak kavramayı, diğer çalışanlarla iletişim kurma yeteneğine sahip olmayı, sorumluluk ve karar verme yeteneğine sahip olmayı ve değişen müşteri ihtiyaçlarına cevap vermede inisiyatif alabilmeyi gerektirmektedir. Özetle söylersek, örgütsel değişim farklı

nitelikte bir işgücü talep etmektedir. Bu niteliğe sahip olanların kazançları diğerlerine göre artmaktadır.

4. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜTLERİ

Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütleri kabaca iki kategori altında değerlendirilebilir (Sen, 1997:2). Objektif ölçütler, gelirlerin birbirlerinden ya da ortalama gelirden farklarının istatistiksel ölçümlerini kullanarak eşitsizlik derecesini tespit etmeye çabalarken normatif ölçütler gelir dağılımı oranlarına ilave olarak sosyal refah anlayışı doğrultusunda fayda fonksiyonunu da dikkate almaktadırlar. Öte yandan, gelir dağılımı statik ölçütler kullanılarak grafiksel olarak gösterilebilir.

Eşitsizlik ölçütlerinin belirli koşulları yerine getirmesi beklenir. Bu koşullar şunlardır:

- **Pigou-Dalton transfer İlkesi:** Yoksul bir kişiden zengin bir kişiye yapılan bir gelir transferi eşitsizlikte bir artışa yol açmamalıdır ya da en azından bir azalma meydana getirmemelidir ve zenginden yoksula yapılan bir gelir transferi eşitsizlikte bir azalmaya yol açmamalıdır.
- **Gelir ölçeğinden bağımsız olma ilkesi:** Eşitsizlik ölçütü aynı tarzdaki oransal değişikliklerden etkilenmemelidir: herkesin gelirinde aynı oranda bir değişiklik varsa (örneğin, devalüasyon söz konusu ise) eşitsizlik değişmemelidir.
- **Nüfus ilkesi:** Eşitsizlik ölçütleri nüfus artışına karşısında değişmemelidir: iki benzer dağılımın birleştirilmesi eşitsizliği değiştirmemelidir.
- **Simetri ilkesi:** Eşitsizlik ölçütleri bireylerin gelirlerinin dışındaki özelliklere karşı duyarsız olmalıdır.
- **Ayrıştırma ilkesi:** Dağılımı oluşturan alt-gruplardaki eşitsizliklerdeki değişiklikler dağılımın geneline de aynı yönde yansımalıdır. Alt-gruplarda eşitsizlik artıyorsa eşitsizlik genelde de artmalıdır.

4.1. Objektif Ölçütler

Objektif gelir eşitsizliği ölçütlerine **aralık (the range)**, **görelî ortalama mutlak sapma**, **varyans** ve **değişme katsayısı**, **logaritmik standart sapma**, **logaritmik sapmaların ortalaması**, **Gini Katsayısı**, **Kuznets**

Katsayısı ve **Genel Entropi Ölçütleri ve Theil Endeksi** örnek olarak gösterilebilir (Sen, 1997).

Kullanılan bazı notasyonlar, farklı bir şekilde belirtilmemişse:

Y_i = i. nci hanenin geliri,

μ = Gelirlerin aritmetik ortalaması,

n = Hane sayısını nitelemektedir.

4.1.1. Aralık

Aralık, en yüksek ve en düşük gelir düzeyleri arasındaki farkın ortalama gelire oranıdır. Aralık A ile gösterilirse:

$$A = [\text{Maks } (Y_i) - \text{Min } (Y_i)] / \bar{Y}$$

Maks (Y_i) : Maksimum hane geliri,

Min (Y_i) : Minimum hane geliri.

Eğer tüm gelirler eşit dağılmışsa bu takdirde $A=0$, tüm geliri bir kişi almışsa $A= n$ değerini alır. A genellikle 0 ve n arasında bir değer alır ve iki uç nokta arasındaki dağılım hakkında bilgi vermez.

4.1.2. Görelî Ortalama Mutlak Sapma

Dağılımdaki bütün gelir düzeyleri ortalama gelir ile karşılaştırılır ve tüm farkların mutlak değerlerinin toplamı toplam gelire oranlanırsa görelî ortalama mutlak sapma (G) elde edilir:

$$G = \sum_{i=1}^n | \mu - Y_i | / n \mu$$

Eğer dağılımda tam eşitlik varsa $G=0$, tüm geliri bir kişi almışsa $G= 2(n-1)/n$ değerini alır. Aralık ölçütünden farklı olarak, görelî ortalama sapma tüm dağılımı kavrar. Ancak bu ölçüt, ortalama gelire göre aynı bölgede yer alan iki kişi açısından daha az gelir sahibi olandan daha fazla gelir sahibi olana yapılan gelir transferine karşı duyarlı değildir.

4.1.3. Varyans ve Değişme Katsayısı

Mutlak farkların değerlerinin basit toplamını almak yerine bu farkların kareleri alınıp toplanırsa ortalamadan uzaklaşan farklara vurgu yapılmış olur. Bu sonuç transfer ilkesinin karşılanması sağlar. Değişmenin ortak istatistik ölçüsü olan varyans bu koşulu yerine getirir:

$$V = \sum_{i=1}^n (\mu - Y_i)^2 / n$$

Gelir transferlerinin eşitsizlik üzerindeki etkisini hesaba katan bu ölçüt ortalama gelir düzeyinden etkilenir ve ortalamaları çok farklı olan iki dağılımı karşılaştırmada kullanılamaz. Bu tip yetersizlikleri bünyesinde barındırmayan ölçütlerden biri olan değişme katsayısı görece değişme üzerinde durur. Bu katsayı varyansın karekökü olarak tanımlanan standart sapmanın ortalama gelir düzeyine bölünmesi ile elde edilir. Buna göre, S standart sapmayı göstermek üzere değişme katsayısı:

$$D = S / \mu$$

Değişim katsayısının değeri sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımı daha adil bir hale gelir. Bu katsayı (D) her düzeydeki gelirler arasındaki gelir transferlerine karşı duyarlı olma özelliğine sahiptir ve varyanstan farklı olarak ortalama gelir düzeyinden de bağımsızdır. Ancak, gelir farkları büyük olduğunda transfer etkisini ölçmekte yetersiz kalmaktadır.

4.1.4. Logaritmik Standart Sapma

Gelir düzeylerinin logaritması alınarak hesaplanan bir ölçüttür. Logaritmik standart sapma:

$$L = \left[\sum_{i=1}^n (\log \mu - \log Y_i)^2 / n \right]^{1/2}$$

$\log \mu$ = Hane gelirlerinin logaritmik ortalaması,

$\log Y_i$ = i. nci hane gelirinin logaritması.

Logaritmik olmasının gereği düşük gelir gruplarına daha fazla ağırlık veren bir ölçüttür. yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere gelir transferinin olması

durumunda logaritmik standart sapma (L) değerinde dūşme meydana gelir. Ölçütün ölçme birimlerinden bağımsız olma özelliğine sahip olması uluslararası ve dönemsel karşılaştırmalarda kullanılmasına olanak tanımaktadır.

4.1.5. Gini Katsayısı

Gini Katsayısı bir Lorenz Eğrisi ölçütüdür ve 0 ila 1 arasında değer alır. Katsayının 1'e yaklaşması eşitsizliğin arttığını, 0'a yaklaştıkça azaldığını gösterir. Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmede en çok kullanılan bu katsayı yukarıda değinilen ölçütlerin sahip oldukları farkların ortalama etrafında temerküzünden sakınabilmekte ve her düzeydeki zenginden yoksullara yapılan transferlere karşı duyarlı olabilmektedir.

$$G = \left[\frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |Y_i - Y_j| f(Y_i) f(Y_j) \right] / 2\mu$$

Y_i = i. nci hanenin geliri,

Y_j = j. nci hanenin geliri,

$f(Y_i)$ = i. nci hanenin gelir çokluğu,

$f(Y_j)$ = j. nci hanenin gelir çokluğu.

Gelir grupları arasındaki gelir transferleri Gini Katsayısını etkiler. Objektif bir istatistikî bir ölçüt olmasına rağmen üst ve alt gelir düzeyindeki yığılmaları dikkate almaz. Bu nedenle yığılmanın alt gelir gruplarında yoğun olduğu Gelişmekte Olan Ülkeler ile yığılmanın orta kesimlerde daha yoğun olduğu Gelişmiş Ülkelerin Gini katsayılarının karşılaştırılması halinde sonuçlar dikkatle yorumlanmalıdır.

4.1.6. Kuznets Katsayısı

Kuznets Katsayısı, Gini Katsayısı gibi sektörlere göre sınıflandırılmış bir Lorenz Eğrisi ölçütüdür. Katsayı 0 ila 1 arasında bir değer alır ve sadece iki sektörlü bir ekonomi için uygulanabilir. Sektörel ortalama ülke ortalamasına eşitse Katsayı sifıra eşit olur. Toplam üretimin tek bir sektör tarafından yapılması ve bu sektörün istihdamdaki payı son derece önemsiz ise Katsayının değeri 1 olur (DPT, 1994:8).

$$K = Y_i \left| \left(\frac{X_i}{Y_i} \right) - 1 \right|$$

X_i = i. nci sektörün üretimdeki payı,

Y_i = i. nci sektörün istihdamdaki payı.

Kuznets Katsayısı, sektörel işgücü ve üretim arasındaki farkların mutlak değerlerinin her bir sektörün işgücündeki payı ile ağırlandırılarak toplanması, sektörel ortalama ürünler arasındaki eşitsizliğin bir ölçüsü olarak kullanılır (DPT, 1994:8). Örneğin, sanayi sektörü toplam üretimin % 60'ını üretir ve toplam işgücünün % 50'sini istihdam ederse, aradaki fark (% 10) sanayi sektöründe işçi başına ürünün, toplam işgücündeki sanayi payı ile ağırlıklandırılmış olarak, ülke ortalaması oranı farkına eşittir. Örnekte Kuznets Katsayısı şudur:

$$K = .50 * |.60 / .50 - 1| = .60$$

Katsayı, kişisel veya hane halkı gelirlerinin tespitinde güçlük çekilen ülkelerde gelirin fonksiyonel dağılımını belirlemek açısından uygun bir ölçüttür.

4.1.7. Genel Entropi Ölçütleri ve Theil Endeksi

Bilgi teorisindeki **entropi** kavramından geliştirilen ve yukarıda değinilen koşulların tümünü karşılayan gelir eşitsizliği ölçütlerinin tümü **Genel Entropi Ölçütleri** olarak adlandırılmaktadır. Bu eşitsizlik ölçütünün genel formülü şudur:

$$GE(\alpha) = \frac{1}{\alpha^2 - \alpha} \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(\frac{Y_i}{\mu} \right)^\alpha - 1 \right]$$

n = örneklemdaki kişi (hane halkı) sayısı,

Y_i = i. nci kişinin geliri,

GE'nin değeri 0 ila ∞ arasında değişir. Sıfır eşit dağılıma karşılık gelirken yüksek değerler eşitsizliğin arttığını gösterir. α parametresi gelir dağılımındaki farklı noktalarda yer alan gelirler arasındaki uzaklığı ortaya koyan bir ağırlıktır ve herhangi bir reel sayının değerini alabilir. Düşük α değerlerinde GE değişikliklere karşı daha duyarlıdır. en fazla 0, 1 ve 2 parametreleri kullanılır. $\alpha = 1$ ise, dağılım boyunca eşit ağırlık söz

konusudur. α değerinin artması ağırlığın üst gelir grupları yönünde artması anlamına gelir. GE, 0 ve 1 parametrelerine sahipse Theil Endeksi'ne eşittir.

$$GE(0) = T = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \log \frac{Y_i}{\mu}$$
$$GE(1) = T = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{Y_i}{\mu} \log \frac{Y_i}{\mu}$$

Theil Endeksi, tüm koşulları karşılayan bir endekstir. Kişiler arasında yapılan gelir transferlerine karşı endeks duyarlıdır. Örneğin zengin bir kişiden fakir bir kişiye yapılan transfer bu iki kişinin gelirleri arasındaki orana bağlı olarak Endeksi küçültür.

4.2. Normatif Ölçütler

Normatif ölçütler, **Dalton Ölçütü** ve **Atkinson Endeksi** olmak üzere iki grup altında incelenebilir.

4.2.1. Dalton ölçütü

Dalton ölçütü ekonomik refahı da içeren bir ölçüttür. Gelirin marjinal faydasının gelir arttıkça düştüğü varsayımından hareketle toplam faydanın fiili düzeyleri ile gelirin eşit dağılması durumunda elde edilecek toplam fayda düzeyinin karşılaştırılmasına dayanır. Herkes için aynı tip fayda fonksiyonu söz konusu olduğu için toplam refahın maksimizasyonu gelirin eşit bir şekilde bölüşülmesi halinde mümkün olacaktır. Ölçüt, fiili sosyal refahın, maksimum sosyal refaha oranını eşitlik ölçüsü olarak almaktadır.

$$D = \left[\sum_{i=1}^n U(Y_i) \right] / nU(\mu)$$

$U(y_i)$ = i. nci kişinin (hane halkının) fayda fonksiyonu.

Dalton ölçütü, fayda fonksiyonunun pozitif ve doğrusal transformasyonu durumunda sabit kalamamaktadır.

4.2.2. Atkinson Endeksi

Toplumsal refah fonksiyonundan türetilmiş bir diğer ölçüt Atkinson endeksidir. Toplumsal refah fonksiyonu, her bir bireyin refah fonksiyonunun

toplamından oluşan toplanabilir, simetrik ve içbükey bir fonksiyondur. Bu varsayım kişisel faydanın karşılaştırılabilir olduğunu varsayar. Atkinson endeksi aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$A_{\epsilon} = 1 - \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(\frac{Y_i}{\mu} \right)^{1-\epsilon} \right]^{1/1-\epsilon}$$

ϵ = Eşitsizlik parametresi, $0 < \epsilon < \infty$

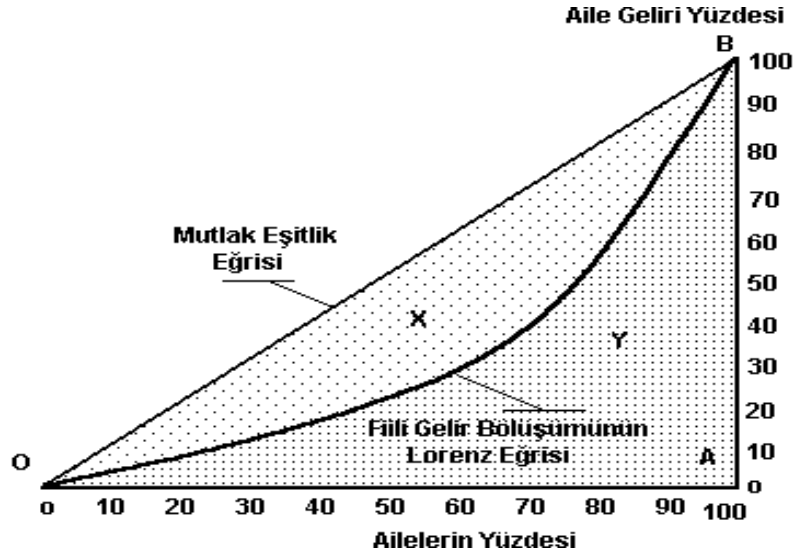
ϵ 'nin değeri ne kadar artarsa toplum eşitsizliğe o ölçüde duyarlı hale gelir ya da başka bir ifadeyle toplum o ölçüde eşitsizdir. Endeksin 0.26 değerini alması, toplam gelir 100 birim iken, gelirler eşit dağılmış olsaydı bu 100 birimlik gelirin 74 birimiyle mevcut toplumsal refaha ulaşabileceğini ve dolayısıyla gelirlerin eşit dağılmaması nedeniyle 26 birimlik refah kaybının söz konusu olduğunu gösterir.

4.3. Statik Eşitsizlik ölçütü: Lorenz Eğrisi

Gelir dağılımı çalışmalarında yaygın olarak kullanılan Lorenz eğrisi gelir dağılımındaki eşitsizliğin grafiksel olarak gösterilme yollarından biridir. Eğrinin yatay ekseninde kişi veya hane halkları nüfusunun birikimli yüzde payları, dikey ekseninde ise bu kişi veya hane halklarının elde ettikleri gelirin birikimli yüzde payları yer alır. Bu tip bir Lorenz eğrisi çizimi aşağıda yer almaktadır.

Çizimde görülen (OB) doğrusu üzerinde yer alan her noktada nüfus yüzdesi ile bu nüfusa karşılık gelen gelir yüzdesi birbirine eşittir. Milli gelirin bütün kişilere eşit bir şekilde dağıtıldığı, yani kişi veya hane halklarının nüfus içindeki yüzde paylarının gelirden aldıkları yüzde paylara eşit olduğu bu noktalardan oluşan ve her bir eksenle 45°'lik açı yapan OB doğrusu "mutlak eşitlik eğrisi" olarak adlandırılır. OAB eğrisi ise milli gelirin en yüksek düzeyde eşitsiz bir şekilde dağıldığını ifade eder. OB arasında bu iki eğri arasında yer alan diğer tüm eğriler Lorenz eğrisi olarak isimlendirilir ve milli gelirin dağılımı bakımından söz konusu olabilecek diğer gelir bölüşüm olasılıklarını gösterirler. Bu eğriler mutlak eşitlik eğrisine yaklaştıkça milli gelirin dağılımındaki eşitsizlik azalırken bu eğriden OAB eğrisine doğru uzaklaştıkça eşitsizlik artar.

Şekil-5: Lorenz Eğrisi

Gelir dağılımında eşitsizliğin olması durumunda, en alt gelir grubu örneğin nüfusun en az gelire sahip % 10'u toplam gelirin % 10'undan daha azını alırken nüfusun en yüksek gelirli % 10'u toplam gelirin % 10'dan daha fazlasını alacaktır. Bu nedenle fiili gelir bölüşümünü gösteren Lorenz eğrisi daima mutlak eşitlik eğrisinin altında yer alır.

Lorenz eğrisinden aynı ülke içinde farklı zamanlardaki gelir dağılımlarındaki eşitsizliği ya da farklı ülkelerin gelir dağılımlarındaki eşitsizliği karşılaştırmak için yararlanılabilir. İki farklı gelir dağılımı karşılaştırıldığında birinci dağılımın Lorenz eğrisi, dağılımın her noktasında diğer dağılımın Lorenz eğrisine göre OB doğrusuna daha yakın ise ilk dağılım daha az eşitsiz bir dağılım gösterir. Lorenz eğrisi Gini Katsayısının hesaplanmasında da kullanılabilir. Buna göre Gini katsayısı, OB doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan koyu renkli alanın (X) OAB üçgeni içinde kalan alana oranlanması ile ölçülür ($G=X/(X+Y)$).

KAYNAKLAR

BAUMOL, William ve Alan BLINDER (1988), Economics: Principles and Policy. Fourth Edition, Harcourt Brace Jovanovich.

BULIR, Ales ve Anne-Marie GULDE (1995), Inflation and Income Distribution: Further Evidence on Empirical Links, IMF Working Paper, WP/95/86, August.

- DPT-DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1994), Gelir Dağılımı ve Politikaları. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- RODRIK, Dani (1997), Küreselleşme Sınırı Aştı Mı?. Türkçesi: İzzet Akyol ve Fatma Ünsal, İstanbul:Kızılelma.
- SEN, Amartya (1997), On Economic Inequality. Enlarged edition with a substantial annexe 'On Economic Inequality after a Quarter Century', Oxford: Clarendon Press.
- SNOWER, Dennis J. (1998), "Monetary Policy and the Well-Being of the Poor" in Income Inequality Issues and Policy Options, A symposium sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, Wyoming, August 27-29.
- TANZI, Vito (1998), Fundamental Determinants of Inequality and the Role of Government. IMF Working Paper WP/98/178, December.
- TODARO, Michael P. (1994), Economic Development. Fifth Edition, New York: Longman.
- UNITED NATIONS (1999), Human Development Report 1999 Background Papers. Vol 1, New York.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM (1990-1997), Human Development Reports. Oxford University Press, New York and Oxford.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM (1997b), Poverty Measurement: Behind and Beyond the Poverty Line. Technical Support Document, Poverty Reduction, Module 3, May.